

Sigvard Bernadotte 100 år

Livruskammaren visar i en jubileumsutställning en mängd produkter av Sigvard Bernadotte, som föddes för hundra år sedan som andre son till kronprinsparet Gustaf Adolf och Margareta av Connaught.

Sigvard Bernadotte blev banbrytande som konstnärlig formgivare på 1930-talet. Han gjorde sig känd som sparsmakad designer åt silverfirman Georg Jensen i Köpenhamn och lanserade senare det nya begreppet industridesign.

Han formgav många föremål som alltjämt förekommer i svenska hem.

VID

Kaffekannor från utställningen på livrustkammaren.

FOTO: SCANPIX

Fråga om konstverk

Har du allmänna frågor om konst och konsthantverk? Eller kanske några "konstskatter" hemma som du skulle vilja veta mer om? Ta med dem till Nationalmuseums årliga konstbedömning för ett konstnadsfritt utlåtande!

Under en heldag finns museets konservatorer och intendenterna på plats för att svara på dina konstfrågetecken, dock inte om eventuella värden. Nu på söndag 11/11 kl 14-16.

VID

Godhetens spröda villkor

Jaan Kross är Estlands nationalförfattare och därtill ålderman i det västerländska diktarskrået. Hans kreativitet är obruten. Det visar hans roman Paigallend, som nu kommit ut på svenska under titeln På stället flyg (Natur och kultur). Översättare är Enel Melberg. Christian Braw har läst den och känt dess obändiga livslust.

Jaan Kross är hedersdoktor i historia vid Helsingfors universitet och flera av hans romaner är också historiska. Han har skildrat den tidiga renässansen, 1800-talet, den estniska frigörelsen, sovjetväldets sista suck – allt i Estland. Hans diktning är en sång från ett folk, vars historia har varit dramatisk och tragisk men på samma gång märkligt hoppfull. Livet överlever.

Detta gör att Jaan Kross verk präglas av en obändig livslust, en berättarglädje och humor, som är ständigt närvarande. Man har talat om hans ironi, en distans till alltför ofta grusade förhoppningar. Men det är livets egen kraft, som är grundstråket. I detta tema vävs en annan tematik in: den unika människan.

Den unikt begåvade kan övervinna alla svårigheter, han kan bli sin egen tragedi, han kan krossas under historiens ångvält. Båda dessa temata – Estlands liv och den unika människan – är närvarande i Jaan Kross nya bok. Han visar där att han inte bara är det förgångnas krönikör. Han har nu också blivit samtidshistoriker på ett sätt som inte var möjligt under den kommunistiska diktaturen.

Den nya romanens huvudperson, Ullo Paerand heter egentligen Ulrich Behrendt, men under den nationella entusiasmen i den unga estniska republiken gör han sitt namn mer estniskt. Han är en äldre skolkamrat till Jaan Kross' alter ego, Jaak Sirkel, och båda går på Wikmans privatskola i Tallinn.

Jaan Kross har redan tidigare skildrat den i

FOTO: SCANPIX

Jaan Kross har skrivit en roman om stanna bli kvar, trots hot och förtryck. Livet får sin mening av sanningen, också när sanningen är en tragedi.

romanen Wikmans pojkar, som även filmats. Ullo är utomordentligt begåvad, men han är också en person, som på många plan i livet blir sviken. Hans far överger familjen, och Ullo och hans mor får försöka klara sig under knappa villkor. Till högre studier når han endast delvis.

Ullo berättar en dröm för Jaak Sirkel. Han går tillsammans med en skara, tyngd av tunga bördor, upp för ett berg. De bär på ved, som skall bli till det bål där han blir bränd. Han har en metallflöjt i handen, för den till läpparna och känner dess beska smak av rost. Han spelar en underbar musik, men han hör den inte själv. Endast de andra hör den. Ullos dröm blir ett sällsamt förebud om Jaan Kross roman. Det finns en skönhet i Ullos liv, som han själv inte ser. Där finns trohet och sanning, där finns godhetens liv under spröda villkor.

Ullo överlever fattigdom, krig och ockupation, och – detta är viktigt – han blir

kvar. Att bli kvar under hot och till synes omöjliga förutsättningar är Jaan Kross eget val. Det är det val som huvudpersonen i hans mest firade roman, Kejsarens galning, gör. Det är också Ullos val.

Inför den sovjetiska ockupationen 1944 är Ullo och hans unga hustru på flykt västerut för att finna en båt på väg till Sverige. De övernattar i en bondgård. På natten blir ett barn fött där. De hör det lilla barnets gråt på andra sidan väggen. Då säger Ullos hustru: "Kanske är det inte rätt, det vi gör." Detta är romanens centrala replik.

De vänder åter till Tallinn. På den yttersta marginalen av sovjetisamhället lyckas de överleva. Ullo blir sprutlackerare i en väskfabrik, där han långsamt blir acetylenförgiftad. Men han finns där – och han berättar. Jaan Kross roman är ett samtal med Ullo.

Med hjälp av minnesanteckningar, kompletterade med skapande fantasi, ger

Jaan Kross med Ullos hjälp en bild av Estlands samtida historia. Till det yttre blir Ullos liv en tragedi.

Hans begåvning kommer aldrig till sin rätt, och han dör på mentalsjukhus. Men genom att han berättar sitt livs – och därmed Estlands – nutida historia får hans liv en större mening än det kunde fått om han blivit professor i Tyskland eller Amerika. Sanningen är meningen. Det är endast ur den historiska sanningen som verklig identitet och framtid kan växa.

CHRISTIAN BRAW

>> LITTERATUR

Författare Jaan Kross
Titel På stället flyg
Översättning Enel Melberg
Förlag Natur och Kultur

KRÖNIKA • ANDERS BYLANDER

Djävulens advokat en trons tillskyndare

I filmen Djävulens advokat (Warner Bros. 1997) har Al Pacino titelrollen. Den som då SVT1 i lördags sände filmen väntat sig en otrevlig djävul utan social kompetens blev emellertid besviken.

John Milton – man undrar om namnet är en tillfällighet – är tvärtom en mycket charmerande, socialt begåvad och förekommande gentleman, borgerligt sett så framgångsrik en människa kan bli. Han är också vad ingen utom den fromma modern vet, far till den lovande yngling vars framtid han kräver att få styra. Hans diaboliska högmod visar sig först mot filmens slut, då paradiset går förlorat för att en storstatlig plan skall bli verklighet. "Nu måste det ske, det här har jag arbetat för i hela mitt liv" är den konjunktion som skall förena fader och son i en djävulsk treenighet. Det är också den sataniska formel som på ett ögonblick förvandlar Guds vackra värld till ett onskans slutna rum. Abraham måste offra Isak, och Isak Abraham, om världen skall bli hel. När det sker, sätts båda fria.

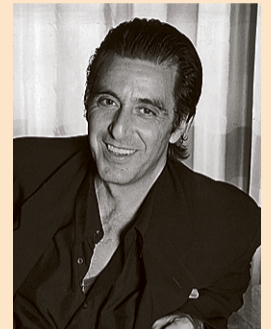

FOTO: SCANPIX

Al Pacino på 90-talet.

Hitler hade bråttom, för att han ville se sitt rike förverkligat under sin livstid. Den djupt mänskliga visionen om Guds rike är oberoende av tid och rum och släkterelationer, kan ta gestalt varhelst det finns ett öppet sinne, en ovärdig själ som lever fjärran från egna storhetsdrömmar.

Filmen blir därför en kraftfull tankeställare. När den onde trollkarlens aningslöse lärling äntligen vaknar upp, är det en skänk från ovan. Fram till denna punkt har han missat alla varningar. Men när ljuset väl går upp överger han sin fäfänga dröm att alltid vinna, alltid bestå provet, och den kapitulationen ger honom livet åter.

Jag går hem och tänker: Vilken bra film! Gud, ge mig du kraft att tidigt upptäcka farorna och ståndaktigt stå emot den världsliga framgångens evangelium, var det än frestar mig. Vänj mig av med att manipulera och tala en halv sanning. Visa mig hur visionen om ditt gränslösa land gör det lättare att offra drömmen om ett storstatligt liv på jorden. Låt mig få arbeta troget men lägga min själ i dina händer, inte i arbetet.

Det sägs att regissören Taylor Hackford, som varit ganska tyst efter En officer och gentleman, fick slita i många år för att Warner skulle gå med på att göra film av ett så delikat ämne som exakt var en lek med elden slår över i högmodets ondska. Al Pacino, som är katolik, ska ha nobbat manusets fem första versioner.

Filmen bygger på en roman av Andrew Neidermann, som hämtade titeln från ett begrepp ur processen vid helgonförklaringar. En advocatus diaboli har sitt uppdrag från Gud själv, och det går ut på att avslöja de fläckar och svagheter som gör de flesta Guds barn olämpliga som föredömen. Han blir därigenom djupast sett en promotor fidei, en trons tillskyndare och Jesu vän.

ANDERS BYLANDER